

УДК 37.013.77/.373.31.036:78.07

**ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ  
ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА  
ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА**

**Морозова О. О.**

*У статті шляхом теоретичного аналізу результатів вивчення проблеми дослідження в науковій літературі, узагальнення передового педагогічного досвіду відображено різноманітні підходи стосовно психолого-педагогічних принципів формування ціннісних орієнтацій молодших школярів засобами музичного мистецтва. Проаналізовано значення і функції ціннісних орієнтацій в освітньому процесі; представлено вимоги до формування ціннісних орієнтацій на уроках музичного мистецтва. Автор розглядає ціннісні орієнтації в контексті виховання духовних потреб та інтересів молодших школярів. У статті висвітлено значення цінностей національного виховання, яке зумовлює розвиток світогляду і життєдіяльності молодших школярів та особливості адаптації їх до школи і до навколишньої дійсності. Система цінностей українського виховання надає ієрархію абсолютних вічних цінностей – цінностей національних, громадянських, сімейних і особистих. Зазначено, що процеси формування ціннісних орієнтацій молодших школярів зумовлені ціннісною значущістю природи, яка з'являється як джерело формування світогляду й оволодіння дітьми навколишньою дійсністю.*

*Ключові слова: цінності, ціннісні орієнтації, музичне мистецтво, молодші школярі, музичне виховання, навчальна діяльність.*

*В статье путем теоретического анализа результатов изучения проблемы исследования в научной литературе, обобщения передового педагогического опыта отражены разнообразные подходы относительно психолого-педагогических принципов формирования ценностных ориентаций младших школьников средствами музыкального искусства. Проанализировано значение и функции ценностных ориентаций в образовательном процессе; представлены требования к формированию ценностных ориентаций на уроках музыкального искусства. Автор рассматривает ценностные ориентации в контексте воспитания духовных потребностей и интересов младших школьников. В статье высветлено значение ценностей национального воспитания, которое предопределяет развитие мировоззрения и жизнедеятельности младших школьников и особенности адаптации их к школе и к окружающей действительности. Система ценностей украинского воспитания предоставляет иерархию абсолютных вечных ценностей – ценностей национальных, гражданских, семейных и личных. Отмечено, что процессы формирования ценностных ориентаций младших школьников предопределены ценностной значимостью природы, которая появляется как источник формирования мировоззрения и овладения детьми окружающей действительностью.*

*Ключевые слова: ценности, ценностные ориентации, музыкальное искусство, младшие школьники, музыкальное воспитание, учебная деятельность.*

*Students' values formation is an important factor in their spiritual development. In this regard, the leading role in shaping the spiritual and moral values takes on the outlook of the individual and a system of values based on it. Humanistic ethics, national consciousness and dedication of individual awareness determine the highest priority values of life, which are considered to be one's motherland and culture. The fundamental spiritual values of humanity are humanism, freedom, justice, national reconciliation; nature conservation should be a dominant part of educational process in modern school. The highest value in modern society is commonly thought to be erudition, politeness, and manners.*

*The theoretical analysis of the research problem results in the scientific literature, generalization of best pedagogical experience reflects a variety of approaches to*

*psychological and educational principles of primary schoolchildren's values formation by means of music.*

*Besides, alongside with the analysis of the meaning and function of value orientation in education, the requirements for the formation of value orientations in class were presented. The author examines the education value orientation in the context of spiritual needs and interests of the younger students. The article highlights the importance of national values of education, which causes the broadening of primary schoolchildren's outlook and helps to adapt to their school and the surrounding.*

*Ukrainian education system values provide the hierarchy of absolute eternal values - national, civil, family and personal values. It is noted that primary schoolchildren's value formation is caused by valuation of nature importance, which appears in the context as a source of vision and helps mastering the surrounding reality.*

*Key words: values, value orientations, music art, primary schoolchildren, music education, educational activity.*

Формування ціннісних орієнтацій школярів є важливим чинником їхнього духовного розвитку. У зв'язку з цим провідного значення у формуванні духовно-моральних цінностей набуває світогляд особистості, на основі якого формується система ціннісних орієнтацій. Гуманістична мораль, національна свідомість і самовідданість особистості зумовлюють усвідомлення найпріоритетніших цінностей життя, якими є Батьківщина, народ, культура. Фундаментальні духовні цінності людства – гуманізм, свобода, справедливість, національне примирення, збереження природи мають стати домінантою виховного процесу в сучасній школі. Найвищою цінністю в сучасних умовах суспільство визнає освіченість, вихованість і культуру.

Загальнопедагогічні проблеми музичного виховання молодших школярів знайшли відображення в дослідженнях Е. Абдулліна, Ю. Алієва, О. Апраксіної, Л. Горюнової, О. Гумінської, Г. Кечхуашвілі, С. Колесникова, Е. Печерської, В. Ражникова, О. Ростовського, О. Рудницької та інших науковців. Дослідники аналізують широкий спектр проблем вивчення музикальності молодших школярів (Л. Самсонідзе, К. Тарасова), виховання основ інтонаційного сприйняття (Т. Дорошенко, С. Колесников, М. Красильникова, В. Остроменський, В. Рева, Л. Самсонідзе), розвитку мотиваційних основ музичної діяльності (З. Морозова, Ю. Соколовський та ін.).

Ученими розроблено критерії ціннісних орієнтацій (О. Рудницька), здійснено аналіз аксіологічної установки (В. Медушевський), виявлено взаємозв'язок ціннісних орієнтацій з різними характеристиками емоцій (В. Петрушин). Ці дослідження можна розглядати як методологічну основу для подальшого вивчення проблем музично-педагогічної аксіології.

Метою цієї статті є висвітлення різноманітних підходів стосовно психолого-педагогічних засад формування ціннісних орієнтацій молодших школярів засобами музичного мистецтва.

Ціннісні орієнтації у структурі особистості посідають провідне місце. За визначенням Б. Ананьева, ціннісні орієнтації – це "спрямованість особистості на ті чи інші цінності", що показують рівень людини, її поведінку, потреби, інтереси [2, с. 301]. На думку В. Алексеевої, ціннісні орієнтації "становлять один із головних компонентів структури особистості й об'єднують у собі теоретико-пізнавальний і практично-діяльнісний бік останньої" [1, с. 61].

Істотною особливістю ціннісних орієнтацій особистості є взаємозв'язок ціннісних орієнтацій з мотиваційно-діяльнісною сферою особистості та її життєвими цілями, світоглядними позиціями. Відповідно до цього основа ціннісних орієнтацій розглядається як усвідомлення особистістю цінностей явищ і предметів навколишньої дійсності (А. Кавалеров). Такий підхід має принципове значення для формування ціннісних орієнтацій молодших школярів, становлення та розвитку яких обумовлено світоглядними й мотиваційними структурами свідомості дитини.

З іншого боку, взаємозв'язок між ціннісними орієнтаціями та світоглядом особистості є двобічним. Як зазначає О. Панфілов, "на базі ціннісних орієнтацій зростають переконання, що об'єднуються в систему, спираються на індивідуальний досвід і засвоєні знання і складають у цілому власне світогляд" [8, с. 14].

Американський психолог А. Маслоу пов'язує зміну, розвиток ціннісних орієнтацій зі зміною основних структур свідомості людини: "Поряд зі зміною ціннісних орієнтацій трансформуються й когнітивні здібності людини. Процеси уваги, сприйняття, учіння, запам'ятовування, забування, мислення набувають зовсім іншої спрямованості, продиктованої новими інтересами й цінностями індивідуума" [7, с. 110].

У психолого-педагогічних дослідженнях вивчення ставлення школярів до соціально-культурних цінностей суспільства й формування їхніх ціннісних орієнтацій розглядається в контексті проблем виховання духовних потреб, інтересів учнів. Так, С. Рубінштейн розглядав інтерес як розумову спрямованість особистості, емоційно забарвлену на усвідомлення "значущості тих завдань, у які включається людина". Усвідомлене ставлення передбачає єдність емоційних, пізнавальних і вольових сторін свідомості. Переживання цінностей, на думку Л. Виготського, завжди викликає вищі відчуття людини. "Природа свідомого життя організована таким чином, що я відповідаю радістю на все, що переживається, як те, що має відому цінність, що тим самим моя воля спонукається до відповідних прагнень" [5, с. 289].

Основним видом діяльності молодших школярів є навчальна діяльність. На думку Л. Божович, навчальна діяльність "слугує предметом громадської оцінки й тому визначає становище школяра серед навколишніх, від чого залежить і його внутрішня позиція, і його самопочуття. Саме в цей час у дитини формується внутрішня позиція, що породжує потребу посісти нове місце в житті й виконувати нову громадсько значущу діяльність" [4, с. 244].

Внутрішня позиція молодшого школяра об'єктивно визначена його навчальною діяльністю. Саме "вміння вчитися" школяра, його ставлення до навчання й емоційний бік цього ставлення отримують громадську оцінку, громадське визнання однолітків, учителів, батьків. Цей факт, у свою чергу, має безпосередній вплив на становлення й розвиток системи ціннісних орієнтацій молодших школярів, формування їх вибіркового ставлення до навколишньої дійсності. Формування ціннісних орієнтацій молодших школярів пов'язане з розвитком свідомих переконань, уявлень дітей про цінності у навчанні, спілкуванні, ставленні до природи, дійсності в цілому, до людини.

Особливого значення в цьому зв'язку набуває оцінна діяльність у художньо-естетичній сфері дійсності, а також характер і зміст ціннісних орієнтацій людини у сфері мистецтва. Аналізуючи особливості сприйняття людиною мистецтва, Л. Виготський писав: "... оцінка мистецтва буде кожного разу стояти в прямій залежності від того психологічного розуміння, з яким ми підійдемо до мистецтва" [5, с. 229]. Він уважав, що в художньому переживанні відтворення дійсності є не полегшеним, а навпаки – ускладненим. У цьому полягає особлива значущість емоційно-образної сутності мистецтва для його сприйняття й оцінювання.

Через художнє переживання мистецтва існуючі в суспільстві цінності перетворюються на внутрішні, особистісні. Художнє переживання – це складне, усвідомлюване духовне почуття, що, за висловом М. Кагана, відбувається в ціннісній ситуації [6, с. 163].

З іншого боку, художні оцінки дають можливість охопити дійсність у її цілісності, не вдаючись до складних операцій, що має визначальне значення для дітей молодшого шкільного віку. І якщо для дітей дошкільного віку актуальними є почуття, які виникли на основі первісного емоційного відгуку, що має характер підсвідомої емоційної реакції, то в молодших школярів художньо-естетичне почуття може бути основою оцінки як навколишньої дійсності в цілому, так і мистецтва зокрема. Емоційність сприйняття в дітей цього віку раціонально переробляється, а первинна художньо-естетична реакція доповнюється аналітичною перевіркою свідомості, у результаті чого оцінка набуває усвідомленого, продуманого характеру.

На думку О. Рудницької, формування ціннісних орієнтацій, з одного боку, здійснюється у процесі оцінювання конкретних музичних творів, а з іншого – ціннісні орієнтації зумовлюють вибіркоче оцінне ставлення до музики. "Розвиток ціннісних орієнтацій і естетичних оцінок є взаємозалежним з готовністю суб'єкта сприйняття до самооцінки себе та свого місця в соціокультурній ситуації музичного спілкування, схильності до самокоригування під впливом музики" [9, с. 135]. У цілому ж, на думку

вченої, ціннісні орієнтації відображають специфіку засвоєння особистістю духовного світу музики, її етику, естетичну ерудицію, знання й досвід спілкування з мистецтвом, своєрідність мотиваційної сфери, самовизначення в різних ситуаціях сприйняття музики.

Формування ціннісних орієнтацій молодших школярів ґрунтується на педагогічному керівництві вибіркового ставлення особистості до основних соціальних цінностей, що є головним показником як соціальної позиції дитини, так і її ставлення до дійсності в цілому.

Ставлення особистості до дійсності – найбільш загальне поняття, яке позначає різноманітність характеристик особистості. Стосунки, які включають потреби, інтереси, оцінки, переконання, відображають внутрішній світ людини. Вибіркове ставлення молодших школярів до дійсності неможливе без зіставлення своїх дій, учинків, переживань із прикладом, із оцінюванням таких дій і вчинків. Цей внутрішній процес пов'язаний з утворенням оцінних ставлень людини й формується на основі етичних, естетичних та інших критеріїв переживань і вчинків.

У зв'язку з цим зауважимо, що, виділяючи ціннісні орієнтації як важливий елемент ціннісного ставлення людини до дійсності, категорія ціннісних орієнтацій визначається як вибірка відносно стійка система спрямованості інтересів і потреб особистості, зорієнтована на певний аспект соціальних цінностей. Ціннісні орієнтації формуються у процесі соціального розвитку індивіда, його участі в трудовому житті. Виховання особистості можна розглядати як керування становленням або зміною її ціннісних орієнтацій.

Сучасні педагоги і психологи важливого значення надають системі цінностей національного виховання, яка зумовлює розвиток світогляду й життєдіяльності молодших школярів та особливості адаптації дітей до школи, до навколишньої дійсності. Система цінностей українського виховання надає ієрархію абсолютних вічних цінностей, цінностей національних, громадянських, родинних і особистих.

Цінності національного виховання проектуються засобами мистецтва на основні сфері світогляду дітей молодшого шкільного віку, а виховний потенціал художніх образів, які сприймаються, являє собою саме ту ціннісну основу будь-якого мистецтва, яка безпосередньо впливає на свідомість школярів і визначає умови процесу "культурації" особистості.

Музичне виховання молодших школярів у цьому зв'язку спрямовує процеси "культурації" особистості та засвоєння цінностей національного виховання до опанування дітьми музичних образів, що відображають безліч виявів навколишнього світу. Музичні образи є конкретними зразками художньої оцінки природи, фантастичних явищ, людини, її мови, суспільства в цілому. Саме ці музичні художні оцінки об'єктивно зумовлюють процес формування художньо-естетичних ціннісних орієнтацій особистості.

Вічною цінністю життя є природа. Вона являє собою національне багатство країни, забезпечує благополуччя родини і здоров'я кожної людини, тому процеси формування ціннісних орієнтацій особистості зумовлені ціннісною значущістю природи. Вищі цінності природи полягають у цінності життя, біосфери, всесвіту, космосу.

Засвоєння молодшими школярами цінностей природи засобами мистецтва зумовлено своєрідністю цілісно-образного сприйняття світу дитиною. Саме природа багато в чому "пояснює" дитині сприйняття навколишнього середовища в цілому і сприяє формуванню оцінних сторін свідомості.

Слід зазначити, що ціннісне усвідомлення природи суттєво вирізняється при художньому відображенні природи мистецтвом. Цю думку обґрунтував М. Каган у зв'язку з аналізом різнобарв'я форм ціннісного усвідомлення дійсності. Учений указує на якісні відмінності переживань людиною безпосереднього споглядання реального лісу, моря, гір, неба й переживань, спричинених їхнім зображенням у мистецтві або мотивацією поведінки у ставленні до цих явищ природи. Але, як зазначає М. Каган, художня реальність має "часом більш сильний вплив на ціннісні орієнтації особистості, ніж її реальна практика" [6, с. 162].

У системі національного виховання природа постає як джерело формування світогляду та опанування дітьми навколишньої дійсності. У зв'язку з цим М. Фіцула

зазначає, що для формування світогляду "важливим є знання філософського смислу, традицій, звичаїв і обрядів народного календаря як джерела глибокого осмислення учнями екологічних, моральних і естетичних проблем. У народному розумінні Людина – органічна частина Матері-Природи, вищий вияв, вінець її розвитку. Звідси випливають ідеї гуманного ставлення до природи, її багатств, збереження її первозданності й цілісності. Неоціненне виховне значення мають народні філософські ідеї про безмежність світу, вічність життя та його постійне оновлення, циклічність природних явищ, Сонце як джерело життя, Земля як годувальниця всього живого" [12, с. 52].

У державній програмі з музичного виховання молодших школярів за допомогою народних пісень і класичних творів формуються ціннісне ставлення школярів до природи, їхні художньо-естетичні ціннісні орієнтації. Музика вчить дітей при спілкуванні з природою спостерігати за нею, узагальнювати думки, співчувати сприйняттю прекрасного.

У молодших школярів сформовано досвід художньо-естетичного сприйняття природи та її відображення музикою. Це пояснюється тим, що у практиці музичного виховання дітей дошкільного віку широко використовуються твори програмового характеру, художня образність яких відображає красу природи, а також зразки художніх образів птахів, звірів.

Притаманна молодшим школярам здібність до конкретно-образного мислення та уяви забезпечує основу формування ціннісних орієнтацій молодших школярів у процесі виховання художніх образів природи. У результаті ціннісно-естетичного сприйняття природи молодші школярі вчать бачити в ній духовну основу їхнього життя.

Аналізуючи естетичну цінність природи, Т. Баранова визначила процес розвитку цього ставлення у школярів: "Шлях такого становлення, ймовірно, проходить від загальної позитивної орієнтації на естетичну цінність природи через конкретний опис та індивідуально-особистісне переживання її у зв'язку з моральними категоріями" [3, с. 55]. Результатом такого ставлення є конкретно-описовий, індивідуально-особистісний і соціально-особистісний смисл естетичної цінності природи.

Таким чином, сприйняття художніх образів природи, її краси наповнює конкретним художньо-естетичним і моральним смислом виховання світоглядної основи художньо-естетичних ціннісних орієнтацій молодших школярів у процесі сприйняття музики.

Ціннісні орієнтації молодших школярів, поєднуючи пізнавальні, емоційні та вольові характеристики свідомості, формуються на основі життєвого досвіду, його світоглядної основи й відображають спрямування особистості в майбутнє.

Серед різноманітності життєвих явищ, виражених музикою, найбільш яскраво сприймаються дітьми молодшого шкільного віку різні дії людей і тварин, масові, батальні сцени, а також широке коло фантастичних, надприродних явищ.

У розвитку світогляду молодших школярів та їхніх художньо-естетичних ціннісних орієнтацій ставлення до фантастичного світу обумовлено, з одного боку, особливостями сприйняття дітьми навколишньої дійсності крізь призму перевтілення. На цю здатність вказує низка учених (Л. Виготський, О. Запорожець, М. Каган, А. Куклін, О. Потебня та ін.). У зв'язку з цим М. Каган називає дитину "природженим художником" і обґрунтовує, що художньо-образний спосіб опанування світу особливо яскраво виявляється в дитинстві: "Особливо яскраво це народження художньої образності видно в житті дитини – її насичена метафорами й порівняннями мова, багатство її міміки, жестикуляції та інтонації, легкість перевтілення" [6, с. 282].

З іншого боку, музичне мистецтво засновано системою художніх цінностей, що визначається вигаданою, ілюзорною реальністю. Ця особливість мистецтва суттєво відрізняє його від інших сфер ціннісної свідомості. Як зазначає М. Каган, "художня цінність твору визначається його духовним смислом, що постає в ідеальному шарі ірреальних образів, а потім уже в адекватному їх матеріальному втіленні у зовнішній формі твору" [6, с. 239]. У житті дітей велику роль відіграє казка, яка завдяки багатству дитячої фантазії, безпосередності сприйняття подій і яскравості емоцій-

ного відгуку дитини має позитивний вплив на формування ціннісного досвіду дітей і розвиток їхніх ціннісних орієнтацій.

Л. Виготський у межах естетичного виховання висуває психологічне обґрунтування доцільності виховання дітей прикладами фантастичних явищ. У зв'язку з тим, що в мистецтві стираються межі між реальністю й фантастикою, вчений пояснює найважливіший закон емоційної реальності фантазії. "Закон полягає в наступному: незалежно від того, реальна чи нереальна дійсність, що впливає на нас, наша емоція, пов'язана з цим впливом, завжди є реальною" [5, с. 298].

Фантастика і казка не відводять дітей від реального світу, якщо почуття, які вони викликають, звернені до життя. Перевага казки пояснюється особливістю дитячого віку, коли поведінка і психіка дитини потребують організуючих емоційних форм.

Описуючи особливості дитячої уяви, К. Ушинський виділяє надзвичайну рухливість уяви дітей, вплив його на моральну сторону людини. Виховний потенціал казки полягає не у фантастичності її подій, а у правдивості. "От чому, слухаючи будь-яку казку, в якій відбуваються незвичайні чудеса, дитина зовсім не дивується цим чудесам... дитина в казці бачить правду і бажає лише правди" [11, с. 292].

Казкові образи, супроводжуючи життєвий досвід дітей у дошкільному віці, є першими сходами узагальненого мислення, що формують гіпертрофовані поняття добра і зла, справедливості й підступності, краси й каліцтва, сили й безсилля.

В. Сухомлинський вбачав у казці "життєдайне джерело", "живий острівець мислення", "сферу духовного життя дитини". Ціннісне ставлення дітей до казки виявляється в тому, що "завдяки казці дитина пізнає світ не тільки розумом, але й серцем. І не тільки пізнає, але й відгукується на події та явища навколишнього світу, виражає своє ставлення до добра і зла" [10, с. 181].

Музичне мистецтво розширює морально-естетичний потенціал казкових образів, збагачуючи фантастичний світ новими виражальними засобами. Єдність естетичного сприйняття музичних і казкових образів полягає в їхній надзвичайній моральній силі.

Таким чином, сприйняття казки, фантастичних явищ поєднують пізнавальні, емоційні та вольові процеси свідомості молодших школярів. Діти, оцінюючи події, що відбуваються в казці, з точки зору особистісного ставлення до них, переміщують себе на місце фантастичних героїв. Це пов'язується з розвитком їхньої творчої, продуктивної уяви. У зв'язку з цим для молодших школярів виховний потенціал казки логічно розглядати як орієнтир, що спрямовує поведінку дитини до самостійного прийняття рішення, до цілісного, логічно виваженого аналізу й оцінки явищ навколишнього світу. Саме емоційно узагальнені та організаційно-оцінні характеристики фантастичних образів є необхідними умовами формування художньо-естетичних ціннісних орієнтацій молодших школярів у процесі сприйняття музики.

Процеси соціалізації дітей молодшого шкільного віку пов'язані зі сприйняттям дітьми образу Людини. Дитяча свідомість в образі як окремої людини, так і навколишніх людей актуалізує вищі, вічні цінності людства та їх антиподи. Сприйняття образу людини в системі національних цінностей обумовлює розвиток у дітей соціальних емоцій. Моральні почуття пов'язані з моральними цінностями суспільства, тому морально-емоційний потенціал творів мистецтва об'єктивно виховує в людині ціннісні орієнтації конкретного суспільства. Соціально заданими нормами спілкування дітей із учителем, однокласниками є для дитини ті оцінні еталони, що визначають її соціальну позицію та новий статус учня. На думку багатьох дослідників, соціальні норми адекватно не відображаються дітьми дошкільного віку, а в молодших школярів орієнтація в морально-естетичних нормах уже визначена. Для молодших школярів морально-етичні норми стають значущими оцінними еталонами, хоча мають різний характер: від суто зовнішніх, неозначених, до свідомо виділених, раціональних, що відповідають суспільним нормам. Сприйняття оцінних еталонів, закріплених у характеристиках художніх образів, розширює сприйняття художньої сторони музики. Оцінні еталони спрямовують сприйняття музики дітьми на усвідомлення оцінного, раціонального початку, який сприяє інтеріоризації, присвоєнню цих еталонів.

Моральні цінності суспільства, виділені як оцінні еталони й закріплені в узагальнених художніх характеристиках музичних образів, є визначальними чинниками формування ціннісних орієнтацій молодших школярів, а художній потенціал музичного мистецтва в цьому випадку формує соціальну значущість музичної культури в цілому.

Педагогічно організований процес музичного виховання школярів спрямований на розвиток моральних почуттів школярів, розуміння ними людини, її настроїв, внутрішнього світу. В. Сухомлинський, підкреслюючи, що молодші школярі легко сприймають переживання інших людей, учаться співчувати їм, писав: "Є така людська якість – витонченість, емоційність природи. Вона виявляється в тому, що навколишній світ загострює здатність до співчуття. Людина з витонченою, емоційною природою не може забути горя, страждання, біди іншої людини; совість вимагає від неї прийти на допомогу. Цю якість виховує музика та пісня" [10, с. 194].

Формування художньо-естетичних ціннісних орієнтацій молодших школярів у процесі музичного виховання передбачає розвиток здібностей усвідомлено сприймати музику, виявляючи естетичний смак, загальну культуру. Об'єктивними умовами розвитку естетичних оцінок, ціннісних орієнтацій дітей у процесі спілкування з музикою є формування їхнього світогляду, сприйняття цілісності навколишньої дійсності, загальної картини світу. У результаті сприйняття дітьми молодшого шкільного віку загальної картини світу, відображеної в музиці, розширюється їхній художньо-естетичний досвід, набуває емоційного забарвлення різноманітність життєвих явищ, а уявлення про художнє в мистецтві наповнюється конкретним змістом музичних образів, що звучить у часі.

Таким чином, формування ціннісних орієнтацій молодших школярів у процесі сприйняття образу людини, її соціально-моральних характеристик, що відображаються в музиці, пов'язане, з одного боку, з процесом активізації внутрішнього духовного світу дітей, а з іншого – залежить від тих оцінних еталонів, які сформовані цим суспільством і визначають його. Отже, основне завдання музичного виховання з формування ціннісних орієнтацій молодших школярів полягає, на наш погляд, у тому, щоб через конкретне, емоційне сприйняття музичних образів розвинути у дітей здатність до сприйняття системи цінностей українського виховання, виражених музикою, і виховати стійку систему ціннісних орієнтацій.

### Література

1. Алексеева В. Г. Место ценностных ориентаций в построении типологии личности / В. Г. Алексеева // Социологические исследования. – 1980. – № 1. – С. 39–43.
2. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. – Л. : ЛГУ, 1989. – 338 с.
3. Баранова Т. Б. Духовность личности в системе современных общественных отношений / Т. Б. Баранова. – К. : Просвіта, 1998. – 141 с.
4. Божович Л. И. Проблемы формирования личности / Л. И. Божович ; под ред. Д. И. Фельдштейна. – Воронеж : НПО "Модек", 1998. – 352 с.
5. Выготский Л. С. Психология искусства / Л. С. Выготский. – М. : Педагогика, 1987. – 441 с.
6. Каган М. С. Философская теория ценности / М. С. Каган. – СПб. : Петрополис, 1999. – 204 с.
7. Маслоу А. Г. Мотивация и личность / А. Г. Маслоу. – СПб. : Евразия, 1999. – 478 с.
8. Панфилов О. М. Система ценностей и структура личности / О. М. Панфилов. – Л., 1999. – 86 с.
9. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посіб. / О. П. Рудницька. – К. : ІПППО, 2002. – 270 с.
10. Сухомлинський В. Вибрані твори : в 5 т. / В. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1976. – 553 с.
11. Ушинский К. Д. Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии / К. Д. Ушинский. – М. : Педагогика, 1988. – 527 с.
12. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. / М. М. Фіцула. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 1997. – 192 с.